

Д. М. Артеменко,

*магістр, здобувач, сертифікований
оцінювач Всесвітньої асоціації оціночних
організацій «WAVO-WRV»,
ORCID 0000-0003-4947-2175,*

О. В. Шинкарьок,

*кандидат економічних наук, докторант,
ORCID 0000-0002-3004-0404,*

Інститут фізичної економіки ім. С. А. Подолінського, м. Київ,

В. Ф. Столяров,

*доктор економічних наук, професор,
ORCID 0000-0002-4399-7117,
e-mail: stolyarovvf@ukr.net,*

ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНЮВАННЯ СКЛАДОВИХ РЕГУЛЯТОРНОГО ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Вступ. В Україні регуляторна діяльність чинним законодавством визначена такою, що спрямована на підготовку, прийняття, відстеження результативності впливу та перегляд регуляторних актів, які здійснюються регуляторними органами. Виходячи з предмету статті – науково-методичні засади моніторингу і оцінювання фінансової стійкості банків – регуляторними органами банківської діяльності інституціалізовані Національний банк України і Міністерство фінансів України як одним із центральних органів виконавчої влади [1, с. 1].

Згідно Закону України «Про національний банк України» здійснюється банківське регулювання та банківський нагляд на індивідуальній та консолідованій основі [2, ст. 7, п. 8; 3], а також на ринках небанківських фінансових послуг за діяльністю небанківських фінансових установ, інших осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та осіб, які надають супровідні послуги, в межах, визначених Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [4] та іншими законами України. Насамперед, Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-ХІІ «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [5] та Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III 109 «Про банки і банківську діяльність» [6].

Але, на жаль, однозначне визначення поняття регуляторного впливу держави на діяльність банків не інституціалізоване. Натомість, нормативно-правовими актами розглядається тільки термін «аналіз регуляторного впливу» як документ, що містить обґрунтування необхідності державного регулювання шляхом прийняття регуляторного акту, а також аналіз впливу, який справлятиме регуляторний акт на

ринкове середовище, на забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави. Чинним законодавством передбачено здійснення обов'язкового обґрунтування відповідності проекту регуляторного акту принципам державної регуляторної політики [1, с. 1].

Крім того, відповідно до Закону України від «Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю» до підконтрольних установ органів державного фінансового контролю – Державної аудиторської служби України (Держаудитслужба) та її територіальних органів – відносяться державні банки та фінансові установи у статутному капіталі яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50% [5].

Цим Законом органам державного фінансового контролю надано право отримувати від Національного банку та його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що контролюються, а від інших підприємств і організацій, в тому числі недержавної форми власності, що мали правові відносини із зазначеними об'єктами - довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями [5, ст. 10, п. 5].

Законом України «Про банки і банківську діяльність» передбачено дві форми державного регулювання Національним банком України діяльності банків [6, ст. 66]: Перша форма – адміністративне регулювання (реєстрація банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банку (банків); застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляд за діяльністю банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків.

Друга форма – індикативне регулювання (встановлення обов'язкових економічних нормативів; визначення норм обов'язкових резервів для банків; встановлення вимог до визначення (розрахунку) банками розміру ризиків, притаманних їхній діяльності; визначення процентної політики; рефінансування банків; кореспондентських відносин; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; операцій з цінними паперами на відкритому ринку; імпорту та експорту капіталу.

Згідно цього Закону метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках [6, ст. 67].

Післявоєнне відновлення національної економіки буде здійснюватися шляхом забезпечення фінансової стійкості банківської системи України, структуризація якої повинна базуватися на метрології провідних індикаторів стабільності та економічних нормативів, що регламентуються Національним банком України.

В зв'язку з цим доцільним стає аналіз і переосмислення тенденцій моніторингу та оцінювання складових регуляторного впливу держави на діяльність банків в минулому, не ефективність яких доречно розглядати як можливі стратегічні помилки або тактичні промахи їх науково-методичного забезпечення.

Стисла характеристика ситуації з регуляторними впливами на банківську діяльність

Методологічні основи моніторингу та оцінювання фінансових показників, провідних індикаторів і економічних нормативів діяльності банків формувались шляхом усвідомлення і осмислення Глосарію вихідних термінів, який в Україні вперше був підготовлений у 2014 році Українською асоціацією оцінювачів (УАО)¹ [7].

Після набуття УАО у червні 2013 року офіційного статусу громадської організації, в період з липня 2013 року по вересень 2014 року за підтримки Швейцарського бюро співробітництва в Україні та у співпраці з громадською організацією «Центр «Соціальні індикатори» фахівцями УАО було вперше видано такий Глосарій (в рамках проекту «Розробка та погодження основних термінів з моніторингу та оцінювання в Україні»).

Друге видання Глосарію було доопрацьоване та надруковане у 2016 році в рамках проекту «Створення та впровадження на національному рівні професійних стандартів діяльності фахівців з оцінювання». Глосарій включає наступні визначення моніторингу і оцінювання.

Моніторинг – це «збір та аналіз даних за попередньо визначеними кількісними та якісними показниками для визначення стану системи, проекту, процесу, продукту, послуги, програми. Моніторинг дозволяє акумулювати необхідну для оцінювання інформацію та сприяє власному впровадженню рішень» [7, с. 20-21].

Натомість, Глосарій визначив моніторинг не тільки відповідних процесів, а й таких результатів як «збір та аналіз даних за попередньо визначеними кількісними і якісними показниками для розгляду результатів проекту чи програми, але без з'ясування причинно-наслідкового зв'язку появи таких результатів» [7, с. 20-21].

Термін «оцінювання» Глосарій розглядає як «визначення змін за результатами реалізації політики / програми / проекту задля того, аби зрозуміти: Чи були досягнуті заплановані результати? Наскільки вірними були припущення щодо результатів політики / програми / проекту? Наскільки ефективними, результативними і стійкими були зміни?»

Оцінювання результатів політики / програми / проекту дає зворотній зв'язок щодо досягання мети та завдань політики, програми, проекту. Воно є основою для прийняття рішень та належного планування, ефективного використання коштів та створює передумови для удосконалення політики, програми, проекту.

Оцінювання дозволяє навчатися на основі уроків попереднього досвіду, забезпечуючи тим самим реалізацію принципів належного врядування (ефективності, результативності, відкритості, підзвітності)» [7, с. 23-24].

Окрім наведених визначень терміну «оцінювання», Глосарій включає терміни «оцінювання впливу» як «систематичне вивчення змін, що стали наслідком конкретних заходів, здійснених в рамках політики / програми / проекту. Як правило, оцінювання впливу включає в себе збір вихідних даних для групи втручання та контрольної групи на початку політики, програми, проекту, а також збір даних після завершення політики / програми / проекту» [7, с. 25].

Об'єктивна необхідність практичного впровадження ще з 2014 року моніторингу і оцінювання діяльності українських банків відповідно сутності і змісту цих понять стисло розглянутого Глосарію УАО проглядається в динаміці економічних нормативів ліквідності банків за останні 6 місяців їх діяльності до введення тимчасової адміністрації (табл. 1; рис. 1).

Динаміка значень ліквідності наведених у табл. 1 чотирьох банків, засвідчує, що вказані фінансові установи не мали порушень в нормативах ліквідності, проте напередодні введення до них тимча-

¹ Асоціація була створена у липні 2011 року, як неурядова професійна мережа у сфері оцінювання.

сової адміністрації мали проблеми з платоспроможністю (окрім ПАТ «ВБР»), про що вказували численні звернення клієнтів банку (інформація із засобів масової інформації). Тобто, фактично неплатоспроможні банки, номінально мали достатній для

роботи рівень ліквідних активів, але вдавалися до певних маніпуляцій з балансовими статтями для забезпечення номінальної ліквідності та підтримки ділової репутації [8].

Таблиця 1

Середні значення нормативів ліквідності окремих банків (за останні 6 місяців до введення тимчасової адміністрації) у 2014 році

	Назва банку	01.05.2014	01.06.2014	01.07.2014	01.08.2014	01.09.2014	01.10.2014	01.11.2014
Н4 (>20%)	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	147,44	108,05	94,45	73,21	45,58	31,02	34,31
	ПАТ «ВБР»	78,23	90,76	64,65	65,87	93,98	85,76	102,76
	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	67,34	54,23	57,27	55,67	65,93	67,29	31,53
	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	163,29	129,49	98,58	136,48	118,21	101,25	90,91
Н5 (>40%)	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	109,4	73,12	63,05	54,44	45,23	52,67	52,43
	ПАТ «ВБР»	158,98	230,65	243,76	230,43	295,65	241,65	355,12
	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	92,84	83,48	71,85	72,82	71,94	84,28	84,72
	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	102,89	73,84	61,85	66,73	53,82	47,28	51,49
Н6 (>60%)	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	72,76	82,65	79,87	80,47	80,65	82,98	83,76
	ПАТ «ВБР»	106,23	115,12	120,67	119,34	129,56	131,34	158,26
	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	455,34	412,56	415,29	353,28	360,15	363,29	292,72
	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	104,29	95,38	91,94	87,48	89,36	91,32	93,29

Розраховано Артеменком Д. М., де: Н4 – норматив миттєвої ліквідності; Н5 – норматив поточної ліквідності; Н6 – норматив короткострокової ліквідності.

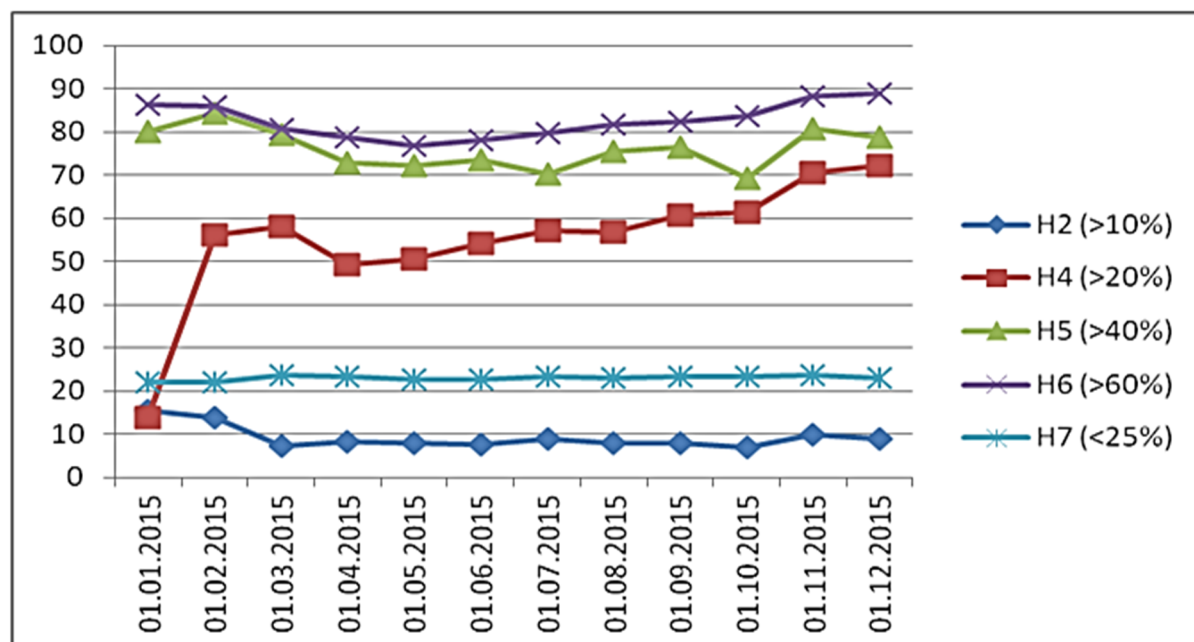

Рис. 1. Динаміка виконання економічних нормативів банківською системою України у 2015 році

Розраховано Артеменком Д. М., за даними НБУ, де: Н2 – норматив достатності (адекватності регуляторного капіталу); Н7 – максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента.

Зазначена ситуація вказує на недоліки у методиці розрахунку показників ліквідності. Зокрема, перспективним кроком до підвищення достовірності оцінювання вартості банку є виключення з методики розрахунку статей балансу, за якими при допомозі фіктивних операцій можливо збільшити базу високоліквідних активів. Крім того, з методики розрахунку нормативу миттєвої ліквідності потрібно виключити залишки активів у національній валюті, що обліковуються на ностро рахунках відкритих у банках-резидентів, окрім коштів за кліринговими операціями [8].

Іншими словами, аналіз нормативних показників діяльності банків за 2014 рік засвідчував, що якщо б Національний банк України діяв відповідно до інструкцій та вказаних норм, то значної кількості прикладів невдалої роботи регулятора можна було б уникнути. Так, у ПАТ «КБ «Надра» з початку 2014 року було зафіксовано чисельні випадки невиконання зобов'язань перед вкладниками (майже повна зупинка повернення депозитів) та більше 10 випадків невиконання нормативних показників [8].

В той же час у III кварталі 2014 року банк відзвітував про рівень поточної ліквідності – 20,87%, а за IV квартал – 33,96% (при нормі не менше 40%). Незважаючи на це, Національний банк України тільки з 6 лютого 2015 року постановою №83 визнав ПАТ «КБ «Надра» неплатоспроможним і ввів тимчасову адміністрацію Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО).

Це суперечило ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка передбачає, що невиконання банком протягом 10 робочих днів поспіль 10% і більше своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами дозволяє регулятору визнавати його неплатоспроможним (а не протягом шести місяців в нашому прикладі) [8].

Крім того, у випадках близьких до зазначеного за час зволікання Національного банку України як національного регулятора щодо визнання установи неплатоспроможною, власники банків встигають виводити основні обсяги активів з банківської системи України. Так, наприклад, проблеми із поточною діяльністю ПАТ «Міський комерційний банк» були очевидні ще навесні 2014 року. Його активи були неякісними, резерви – недостатніми, а підтримка акціонерів – незадовільною [8].

Проте, нагляд Національного банку України втрутився в його роботу лише в листопаді 2014 року, коли банк і був визнаний неплатоспроможним.

В установу призначили тимчасову адміністрацію тоді, коли з неї вже було виведено основну частину активів. За словами керівника міського банку В. Антонова із 108 відділень, які були на піку розвитку фінансової установи, в листопаді 2014 року залишилося менше 20 [9].

Найбільш масштабним прикладом нерезультативної роботи Національного банку України як дер-

жавного регулятора є ситуація, яка склалася із ПАТ «Дельта Банк», який з весни 2014 року зупинив видачу депозитів і почав повертати вкладникам не більше 200 грн на день [8].

Показники діяльності банку вже тоді були на межі мінімальних (Н2: I кв. – 10,01%, II кв. – 10%, III кв. – 10,02%, IV кв. – 10,01%; Н5: I кв. – 49,98%; II кв. – 40,04%, III кв. – 40,22%, IV кв. – 40,09%).

Для подолання панічних настроїв населення (банк був четвертий в Україні за обсягами депозитів) та стабілізації ситуації на ринку національний регулятор виділив більше 10 млрд грн на підтримку ліквідності банку, проте це не дало очікуваного ефекту і спаду напруги.

Пізніше, постановою від 25.12.2014 р. №863 Національний банк України визначив ПАТ «Дельта Банк» системно важливим і таким, що підлягає рекапіталізації від держави. Проте, всупереч нормативним документам та гарантіям держави, постановою Правління НБУ від 02.03.2015 р. №150 ПАТ «Дельта Банк» було віднесено до категорії неплатоспроможних [8].

Таке рішення національний регулятор пояснив неможливістю надання установі 22 млрд грн, при тому що обсяг гарантованої ФГВФО суми вкладникам (до 200 тис. грн) сягнув 16,5 млрд грн і обсяг неповернутого рефінансування – 10 млрд грн [8].

Таким чином, можна стверджувати що показники фінансової діяльності окремого банку, в умовах недостатнього банківського нагляду та контролю, не завжди дозволяють правильно віднести його до відповідних груп банків за рівнем фінансового стану та до групи банків за ризиком настання банкрутства. Але при застосуванні великих масивів даних (статистично значущих – більше десяти показників за понад десятьма банками) спрацьовують статистичні закономірності, зокрема, закон великих чисел, а також виникають передумови застосування можливостей апарату нечіткої логіки [8].

Тобто, для досягнення цільової спрямованості моніторингу і оцінювання ринкової вартості банку в режимі реального часу необхідно здійснювати розрахунки, з одного боку, рівня його фінансового стану – задовільний чи незадовільний, а, з іншого боку, ступеня ризику настання банкрутства – допустимий чи недопустимий.

Виходячи з цих вимог аналітичне дослідження статті передбачило відбір 20 найбільших українських банків 2015-2016 років з подальшим поділом їх на групи і класи за рівнем фінансового стану і ризиком настання банкрутства за результатами використання дискримінантних методів аналізу і моделювання їх діяльності.

Постановка проблеми, об'єкт дослідження і мета статті. В реальному секторі національної економіки моніторинг та оцінювання вартості майна та майнових прав як цільового критерія регуляторного впливу на банківську діяльність необхідна: поперше, у процесах господарської діяльності банку;

по-друге, при надходженні й вибутті його активів; по-третє – при виникненні нових прав і зобов'язань; по-четверте, при здійсненні таких операцій, як купівля-продаж, оренда майна, застава, страхування, інвестування, переоцінка активів, при створенні, об'єднанні, ліквідації банку.

Специфіка діяльності банків значною мірою визначається тим, що в силу свого положення в економіці та особливостей оцінювання їх ринкової вартості вони потрапляють в два правових поля: з одного боку, це поле, яке сформоване законами, що регламентують банківську діяльність і нормативними документами Національного банку України. З іншого боку – правове поле, яке визначається документами, що регламентують оціночну діяльність. Цю особливість можна охарактеризувати як нормативно-правову особливість оцінки вартості кредитних організацій і їх активів.

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризику, що притаманні банківській діяльності Національний банк України відстежує економічні нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику, інвестування та валютного ризику.

Економічні нормативи є основою пруденційного регулювання банківського сектору національної економіки. Але, на нашу думку, відстеження економічних нормативів окремих банків потрібно було б доповнити методами і моделями дискримінантного аналізу, які дозволяють відстежувати у минулому і прогнозувати на найближчі 3-5 років з ймовірністю 95% їх фінансовий стан та ризику настання банкрутства.

В Україні на початку 2000-х років з використанням методів дискримінантного аналізу була вперше розроблена Методика оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для погашення позики, наданої за рахунок коштів Міжнародних фінансових організацій (розробники – д.е.н., професор В. Ф. Столяров, Інститут фізичної економіки ім. С. А. Подолинського; к.е.н., доцент О. О. Терещенко, Київський економічний університет імені Вадима Гетьмана на замовлення Міністерства фінансів України, яке її затвердило наказом № 247 від 01.04.2003 р.) [10].

Ця вітчизняна методика у порівнянні із зарубіжними була розроблена за галузями і секторами економіки та за Кодами Видів Економічної Діяльності. З часом, після позитивного досвіду її використання вона остаточно увійшла до складу Постанови Національного банку України № 351 від 30.06.2016 р. «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Динамічні моделі дискримінантного аналізу фінансового стану підприємств стала науково-методичним ре-

зультатом дисертаційного дослідження д.е.н., професора О. О. Терещенка [11; 12].

Об'єктом аналітичного дослідження статті визнана динаміка економічних нормативів Національного банку України та контроль їх дотримання банками, завдяки державному впливу на реальні зміни банківської діяльності. При цьому цільовим критерієм оцінювання регуляторного впливу держави на банківську діяльність авторами визнана ринкова вартість банків (перша робоча гіпотеза статті), а провідними індикаторами регуляторного впливу (крім економічних нормативів НБУ) – рівень фінансового стану та ступінь ризику настання банкрутства банків (як друга робоча гіпотеза аналітичного дослідження).

У свою чергу рівень фінансового стану та ступінь ризику настання банкрутства банків оцінювались показниками – індикаторами фінансової стійкості банків. Систему цих показників – індикаторів доречно створити з використанням методів дискримінантного аналізу, що розглянуто в якості третьої робочої гіпотези статті.

Метою статті є розробка еталонної матриці формування комплексного регуляторного впливу держави на банківську діяльність у складі економічних нормативів Національного банку України, провідних індикаторів фінансового стану і ризику настання банкрутства та показників – індикаторів фінансової стійкості банків з визначенням типових заходів відстеження результативності його діяльності на основі моніторингу та оцінювання: тестування і перегляд економічних нормативів; переоцінка активів банку; введення куратора банку або тимчасової адміністрації та інше.

Постановка наукової проблеми аналітичного дослідження полягає в розробці нового концептуального підходу до формування комплексного регуляторного впливу держави на діяльність банків шляхом цілеспрямованого моніторингу та оцінювання їх ринкової вартості як цільового критерія діяльності. Якщо динаміка ринкової вартості банків позитивна, то не засвідчує результативність регуляторного впливу на банківську діяльність. Навпроти, негативна динаміка ринкової вартості банку вимагатиме запровадження заходів, які будуть спрямовані на підтримання ліквідності та адекватності його капіталу.

На відміну від існуючих, новий підхід формування комплексного регуляторного впливу держави забезпечить стабільну діяльність банків зі своєчасним виконанням ними зобов'язань перед вкладниками, акціонерами і кредиторами, що унеможливить здійснення штучного банкрутства з виведенням ліквідних активів.

Аналіз досліджень рейтингового оцінювання фінансової стійкості банків. Зарубіжний досвід. У контексті стисло розглянутих термінів Глосарія УАО 2014 року і відповідних визначень

2016 років, виявлення тенденцій економіко-статистичної метрології (моніторингу та оцінювання діяльності українських банків) передбачало розгляд і аналіз публікацій, тематика, предмет і об'єкт досліджень яких був зорієнтований на їх кінцеву мету. Відповідно робочим гіпотезам дослідженням статті результатами метрології фінансової стійкості банків стануть їх рейтинги за відповідними ознаками, насамперед рівнем фінансового стану та ступенем ризику настання банкрутства.

Напередодні створення у липні 2011 року Української асоціації оцінювачів українська банківська система налічувала 176 банків. До цього протягом тривалого часу агентство «Кредит-рейтинг» було монополістом на ринку рейтингових послуг банківських установ.

В умовах розгортання оціночної діяльності УАО в сфері рейтингування банків України виникла потреба в обґрунтуванні нового інформаційно-методичного забезпечення. У 2011 році у статті «Методичні підходи до формування рейтингу банків України» к.е.н. І. М. Чмутова і асистент М. В. Афанасенко (м. Харків) сформулювали систему показників рівня економічного розвитку банківської установи. Вони провели багатомірну класифікацію банків України методом *k*-середніх на основі загального розміру активів банків і таксономічного показника рівня розвитку [13].

Будучи фахівцями кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету автори статті систематизували показники комплексної оцінки діяльності банків в чотири групи показників: *достатності капіталу; ліквідності; ділової активності; дохідності і прибутковості*. Діюча класифікація банків НБУ за розміром активів була скоригована методом *k*-середніх з визначенням їх за групами банківських установ: перша – 8 од.; друга – 32 од.; третя – 107 од.; четверта – 26 од. [13].

Світова фінансова криза 2007-2009 рр. та визначення системи показників комплексної оцінки діяльності цих банків з ранжуванням за рівнем економічного розвитку стало поштовхом творчого пошуку в Україні методів оцінювання фінансового стану і фінансової стійкості їх діяльності.

Доцент кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, к.е.н. А. В. Фалюта на початку 2012 року підготував статтю «Державні методики оцінювання фінансового стану банків» [14]. У статті розглянуті методичні положення оцінювання банків Національним банком України (НБУ) з використанням рейтингової системи CAMELS (США) та власно розробленої НБУ нерейтингової «Системи оцінки ризиків» (COP).

Державні методики оцінювання фінансового стану банків, їх стійкості та стабільності банківської системи в цілому використовувались за результатами комплексних інспекційних перевірок. По кож-

ному банку визначався цифровий рейтинг за шістьма компонентами з використанням п'ятибальної шкали від найвищої оцінки «1» до найнижчої оцінки «5». Комплексна рейтингова оцінка не визначалась як середнє арифметичне рейтингових оцінок компонентів, а мала бути цілим числом, яке враховує усі основні чинники, відображені цим оцінюванням.

Тому комплексна рейтингова оцінка банку також визначалась за п'ятибальною шкалою на підставі рейтингових оцінок кожного з шести компонентів:

- 1 – C (Capital adequacy) – достатність капіталу;
- 2 – A (Asset quality) – якість активів;
- 3 – M (Management) – якість менеджменту;
- 4 – E (Earnings) – надходження або рівень дохідності операцій;
- 5 – L (Liquidity) – рівень ліквідності;
- 6 – S (Sensitivity to Risk) – чутливість до ринкового ризику.

Виникає можливість визначення впливу відповідних чинників на фінансовий стан та якість управління. Так, ті банки, які отримали комплексну оцінку «1» або «2» є надійними за всіма показниками і вважаються стабільними завдяки кваліфікованому керівництву. В банках з комплексною оцінкою «3» можуть виникнути проблеми з платоспроможністю та ліквідністю, а банки з комплексною оцінкою «4» і «5» потребують негайних конкретних дій з боку держави щодо підвищення їх фінансової стійкості і стабільності [15].

В статті А. В. Фалюти визначено головний недолік системи CAMELS⁺ – відсутність аналізу змінюваності окремих з вказаних компонентів за часом та напрямів і об'єктивних тенденцій таких змін у поточний період: погіршення чи покращення фінансового стану. Поза увагою цієї системи залишається загальний рівень економічного розвитку банку та його вплив на фінансову стійкість і стабільність банку.

Аналіз результатів, які отримує банк і його здатність їх контролю забезпечує «Система оцінки ризиків», яка відображає як дійсні, так і потенційні параметри банківського ризику, його капітал і надходження. Ризик розглядається як ймовірність негативного впливу на фінансову стійкість і стабільність банку [16]. «Системою оцінки ризиків» передбачено проведення аналізу ризиків, які регламентовані дев'ятьма категоріями: 1) кредитний ризик; 2) ризик ліквідності; 3) ризик зміни процентної ставки; 4) ринковий ризик; 5) валютний ризик; 6) операційно-технологічний ризик; 7) ризик репутації; 8) юридичний ризик; 9) стратегічний ризик. Щодо кожного ризику існує чіткий перелік чинників, які враховуються при оцінюванні поточного стану банку та можливості зростання ризиків.

«Системою оцінки ризиків» НБУ визначені чотири компоненти оцінки параметрів ризиків банку. Перший з них визначає рівень або обсяг ризику і ха-

рактизується як *незначний, помірний* або *значний*. Другий параметр ризиків визначає якість управління ризиками, що характеризується як *високий, потребує удосконалення* або *низький*. Третій параметр ризиків банку визначається як сукупний з характеристиками *високий, помірний* або *низький*. Четвертий параметр оцінки ризику банку розглядається як ймовірна зміна сукупного рівня ризику протягом наступних 12 місяців і характеризується як *зростаючий, стабільний* та *такий, що зменшується*.

«Системою оцінки ризиків» НБУ враховується реальні можливості вимірювання ризиків, які пов'язані з інформаційним забезпеченням компонентів параметрів ризиків та кваліфікацією аналітиків-експертів, що проводять комплексну інспекційну перевірку діяльності банків. Передбачена наступна послідовність вимірювання ризиків банку.

Кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий, валютний та операційно-технологічний передбачають оцінювання кількості ризиків і напрям ризику. А стратегічний ризик, ризик репутації та юридичний ризик оцінюються як сукупний ризик і напрям ризику, які надають основну оцінку діяльності банку [16].

Незважаючи на те, що ранжування банків згідно «Системи оцінки ризиків НБУ не відбувається, головна її перевага полягає в усвідомленні результативності управління банком в минулому та прогнозу оцінки фінансового стану банків. Основними недоліками «Системи оцінки ризиків» є неврахування прибутковості банків, якості їх пасивів та фінансової спроможності акціонерів [16].

Серед європейських країн великої сімки (G7) доречно відмітити наступні концептуальні поняття методичного забезпечення складових комплексного оцінювання фінансової стійкості банків [17]. Так, Центральним банком Німеччини метою оцінювання фінансової стійкості банку є оцінка фінансового стану установи як кредитної організації, виявлення змін в динаміці кредитного, ринкового і ризику ліквідності. З використанням з 1977 року системи BAKIS (BAKred Information System) здійснюється коефіцієнтний аналіз фінансового стану банків. Виявляються загальні тенденції у фінансовому секторі національної економіки.

Банк Італії з 1993 року використовує систему PATROL, яка передбачає проведення дистанційного аналізу фінансового стану кредитних організацій з виявленням серед них тих, де необхідно проведення виїзної перевірки. При цьому розраховують п'ять компонентів: достатність капіталу, прибутковість, якість кредитів, організація, ліквідність.

У Франції діє державна багатофакторна рейтингова система ORAP для виявлення проблем забезпечення фінансової стійкості банків. Банківська комісія Франції здійснює оцінки компонентів ризиків діяльності банків з обґрунтуванням необхідних змін кількісних і якісних показників.

Заслужує уваги досвід Франції оцінювання фінансового стану банків з застосуванням пруденційного нагляду, який використовує індикатори достатності капіталу і ліквідності. Проводиться також оцінювання якості активів, стану менеджменту, внутрішнього контролю, складу засновників [18].

Центральний банк Нідерландів використовує систему оцінки фінансової стійкості банків шляхом аналізу видів ризиків, які можуть негативно впливати. Насамперед, оцінювання кредитного ризику, а також ризику обмінних операцій, ризик втрати ліквідності, законодавчий ризик та ризик втрати репутації. В банківській системі Нідерландів використовується три категорії контролю за ризиками: *внутрішній, організаційний* і *менеджменту*.

Виходячи з процедур формування регулятивного впливу, моніторингу і оцінювання, які формуються на основі їх сутності і змісту згідно Глосарію УАО, найбільш сприятливою для України є система RATE, що використовується Банком Англії з 1997 року. Оцінка фінансової стійкості англійських банків включає три взаємозв'язані блоки:

Перший блок – оцінка ризику (Risk Assessment);

Другий блок – інструменти нагляду (Tools);

Третій блок – оцінка ефективності застосування інструментів нагляду (Evaluation).

В. В. Волкова, к.е.н., доцент кафедри фінансів банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса та Б. В. Верницький, магістрант Університету в статті «Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банку» виділили чотири складові складові оцінювання. Перша складова – *капітальна стійкість*, друга – *ліквідність*, третя – *прибутковість*, четверта – *ризик* [18].

Визначаючи узагальнюючий показник оцінки фінансової стійкості банку з розрахунками комплексу 21 часткового показника, вони обґрунтували їх методико-статистичне забезпечення: стандартизацію, розподіл, диференціацію, таксонометричний вимір, формування вектора-еталона. За їх висновками узагальнюючий показник оцінки фінансової стійкості банку має знаходитись в межах від 0 до 5, де 0 – критичний показник, а 5 – найвищий.

Т. О. Антоненко і В. В. Хорошун обґрунтували методологію рейтингової оцінки (РОБ) діяльності банків на основі синтезу відомих методів коефіцієнтного оцінювання рейтингів Кромонава та CAMEL. Для визначення кредитного рейтингу банків системою РОБ прораховуються дванадцять показників, які об'єднані у п'ять груп: перша група – *ліквідності*; друга – *достатності капіталу*; третя – *якості активів*; четверта – *якість пасивів*; п'ята – *рентабельність*. Методика РОБ передбачає присвоєння балів кожному показнику-коефіцієнту [19].

Доказ робочих гіпотез аналітичного дослідження статті зорієнтований на розгляд ступенів фінансової надійності кредитної установи, запропонованих системою РОБ: *найнижчий, дуже низький,*

низький; достатній, гарний, дуже гарний; високий дуже високий, найвищий. Але без їх чисельних характеристик та гносеологічного співставлення дефініцій «фінансова стійкість» та «фінансова надійність».

В лютому 2016 року членами УТФА, директором ТОВ «РА» Експерт – Рейтинг» к.т.н. В. Б. Духменко та Головою рейтингового комітету ТОВ «РА «Експерт-Рейтинг» к.е.н. В. С. Шапран була затверджена Рейтингова методика та процедура для оцінювання банків, в якій вперше в Україні були визначені рейтинги надійності депозитів банку. Рейтингова шкала включила шість інвестиційних рівнів надійності депозиту банку: 1) *найвищий із можливих*; 2) *дуже високий*; 3) *високий*; 4) *достатній*; 5) *мені ніж достатній*; 6) *недостатній* [20].

Наведені сілогізми визначення понять надійності депозитів банку одночасно з другим виданням у 2016 році Глосарію термінів УФО доречно вважати ознаками порівняльної класифікації банків на групи і класи за рівнем фінансового стану та за ризиком їх банкрутства.

Оригінальна Методика рейтингування стійкості банків розроблена і апробована в практику Мінфіну України д.е.н. Романом Корнилюком [21]. Методика розрахована на банки, які активно працюють на ринку роздрібних вкладів з об'ємом депозитів фізичних осіб понад 1,0 млрд грн. Неплатоспроможні банки, в яких введена тимчасова адміністрація, не включаються до рейтингової вибірки. Згідно Методики ранжування банків загальний бал їх рейтингу визначається як середнє арифметичне балів, які отримані банком за трьома групами наступних показників. Перша група показників – *стресостійкість банку*; друга група – *лояльність вкладників*; третя група – *оцінка аналітиків* як середня оцінка надійності банку з точки зору пулу експертів-аналітиків.

Головний орієнтир Методики – розрахунки рейтингу здійснюються з використанням таких чинників, що визначають рівень якості депозитів банку. Передбачено п'ять діапазонів присвоєння балів по кожному показнику відповідно стандартного відхилення від середнього значення: 1 бал [$<(-1)$]; 2 бали [$<(-0,25)$]; 3 бали [$<(0,25)$]; 4 бали [$<(1)$]; 5 балів [$>(1)$].

Провідним показником стресостійкості визначена прибутковість банку прибуток/збиток, яка також нормована по п'яти бальній системі: при $ROA > (0,3\%)$ банк отримує 5 первинних балів; якщо $(0,15\%) < ROA < (0,3\%)$ – 4 бали; $(-0,05\%) < ROA < (0,15\%)$ – 3 бали; $(-0,2\%) < ROA < (-0,05\%)$ – 2 бали; $ROA < (-0,2\%)$ – 1 бал [21].

Методика передбачає оцінку фінансової стійкості банку при їх рейтинговому оцінюванні за п'ятибальною шкалою (від 1 до 5) на підставі власних прогнозів і розрахунків експертів, задіяних Мінфіном України для складання рейтингу банків. Останній визначається кількістю зірок кожного

банку від 1 до 5, які залежать від значення загального балу [21].

Розрахунок рейтингу банку проводиться щоквартально і не пізніше 1 календарного місяця після публікації НБУ квартальної звітності. Крім відкритих джерел інформації офіційних сайтів банківських установ і регуляторів, банківських асоціацій і рейтингових агентств Національний банк України щоквартально складає і поширює дані 12 основних і 14 рекомендованих індикаторів фінансової стійкості банків.

Узагальнюючи методичні положення і аналітико-прикладні результати розглянутих публікацій, доречно класифікувати банки за рівнем фінансового стану і ступенем ризику банкрутства також на 5 груп і 5 класів. Діапазон їх меж в кількісному виразі доречно визначити на основі дискримінантного аналізу динаміки економічних нормативів і фінансових показників діяльності банків.

В контексті процедур моніторингу та оцінювання ринкової вартості банку, як критерію результативного впливу держави на банківську діяльність, стає можливим і доцільним наступна класифікація банків.

Група та види банків за фінансовим станом: перша група – *стійкі*; друга – *стабільні*; третя – *проблемні*; четверта – *кризові*; п'ята – *банкрути*.

Клас банків за рівнем фінансового стану: перший клас – *високий рівень*; другий – *достатній*; третій – *критичний*; четвертий – *недостатній*; п'ятий клас – *дефолтний*.

Група банків за ризиком банкрутства: перша група – *мінімальний ризик*; друга група – *помірний*; третя – *значний*; четверта – *суттєвий*; п'ята – *максимальний*.

Клас банків за ступенем ризику настання банкрутства: перший клас – *стресостійкий*; другий – *надійний*; третій – *аномальний*; четвертий – *ненадійний*; п'ятий – *низький*.

Чисельні визначення діапазону меж груп і класів банків з задовільним і незадовільним фінансовим станом, допустимим і недопустимим ризиком настання банкрутства доцільно обґрунтувати з використанням методів дискримінантного аналізу показників-індикаторів фінансового стану і ризику настання їх банкрутства.

Моделювання моніторингу та оцінювання складових регуляторного впливу держави на банківську діяльність

Одна з робочих гіпотез аналітичного дослідження полягає в розкритті сутності оцінювання провідних індикаторів регуляторного впливу на банківську діяльність на основі дискримінантного аналізу рівня фінансового стану і ступеня ризику банкрутства оцінюваного банку та віднесення його до групи банків з задовільним або незадовільним фінансовим станом та допустимим чи недопустимим ризиком банкрутства з подальшим вибором мето-

дичного підходу і методів оцінки його ринкової вартості.

Виходячи з цього, заключним етапом доказу робочої гіпотези стала побудова та використання еталонної матриці дискримінантного аналізу рівня фінансового стану і ступеня ризику банкрутства банків, яка б дозволяла після виконання відповідних аналітико-розрахункових процедур з провідними індикаторами моніторингу його діяльності віднести конкретний банк до певної групи банків із задовільним чи незадовільним фінансовим станом та допустимим чи недопустимим ризиком настання банкрутства.

Побудова еталонної моделі визначення рівня фінансового стану банків та ступеня ризику настання їх банкрутства було здійснено з використанням методів динамічного дискримінантного аналізу, які надали можливість виразити одну із залежних змінних у вигляді лінійної комбінації інших показників або вимірювань.

На першому етапі дискримінантного аналізу здійснюється вибір найбільш значимих фінансових показників – індикаторів моніторингу. На другому етапі аналізу, для кожного з них встановлюється ваговий коефіцієнт дискримінантної функції, що ви-

значає значення критерію Z-інтегрального показника, який і характеризує фінансовий стан банку.

Інтегральний показник фінансового стану банківської установи доцільно розраховувався за формулою [22, с. 106]:

$$Z = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n, \quad (1)$$

де Z – інтегральний показник фінансового стану банку;

$a_1 \dots a_n$ – параметри дискримінантної моделі, що визначають ступінь значимості відповідного фінансового коефіцієнта;

$x_1 \dots x_n$ – показники дискримінантної функції, фінансові коефіцієнти;

a_0 – вільний член дискримінантної функції, що формалізує значення Z-показника до задалегідь відомої величини (може мати нульове значення).

Еталонна матриця провідних індикаторів регуляторного впливу побудована з використанням інформаційно-статистичної бази дискримінантного аналізу фінансового стану 20-ти банків України за результатами їх діяльності у 2015-2016 рр., коли відбувалось виведення значної кількості банків із банківського сектору національної економіки (близько ста банків) (табл. 2).

Таблиця 2

Інформаційно-статистична база еталонної матриці дискримінантних моделей рівня фінансового стану банку та ступеня ризику настання його банкрутства (2015-2016 рр.)

Групи банків за класифікаційними ознаками	Відібрані банки	Показники моніторингу банківської діяльності										
		Адекватність регуляторного капіталу (H2)	Поточна ліквідність (H5)	Рентабельність активів (ROA)	Рентабельність капіталу (ROE)	Миттєва ліквідність (H4)	Процентна маржа	Рівень резервування кредитів	Чистий серед	Темп зміни депозитного портфелю	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	Співвідношення капіталу до депозитів
		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11
1	Креді Агріколь Банк	15,65	80,84	0,41	6,04	74,50	15,76	21,01	17,23	20,81	-18,31	8,11
1	Кредобанк	11,02	67,41	2,17	16,32	3,72	13,62	16,52	21,50	33,77	-9,88	20,99
1	Мегабанк	13,05	69,42	0,18	1,90	33,88	2,08	6,29	-1,15	36,66	5,57	16,11
1	Укрсиббанк	13,14	86,81	0,34	6,32	51,00	8,70	25,09	8,79	66,47	-8,80	6,83
2	Альфа-банк	5,75	63,09	-2,95	-62,33	37,59	5,54	76,64	0,86	48,61	-3,32	8,48
2	Ощадбанк	13,01	97,25	-4,85	-42,44	44,86	11,21	51,63	14,29	80,04	-16,04	20,22
2	ОТП банк	8,16	57,32	-7,40	-131,37	12,07	13,46	135,41	13,76	40,49	-4,69	7,43
2	Райфайзен банк аваль	13,23	86,01	0,00	-71,60	49,44	21,94	85,87	20,00	33,52	1,25	10,88
3	Промінвестбанк	7,05	94,95	-14,22	-135,1	13,25	5,33	29,68	-11,51	18,18	14,44	40,32
3	ВТБ банк	10,24	80,86	-56,06	-855,18	50,73	0,29	53,79	-18,12	28,90	40,36	29,31
3	ПУМБ	12,48	61,2	-2,02	-18,33	81,43	13,18	16,15	16,12	-1,11	34,92	16,71
4	Банк Кредит-Дніпро	1,58	57,97	-9,48	-173,17	29,1	1,27	51,99	10,00	6,25	29,88	7,45
4	Фідобанк	8,71	24,02	-20,26	-146,33	47,13	4,63	12,28	2,20	-24,66	17,35	27,10
4	Платинум банк	6,81	50,37	-3,06	-53,96	86,51	0,60	25,04	2,74	16,98	8,93	7,72
4	Таскомбанк	18,53	67,44	0,60	6,13	103,03	9,37	79,24	12,88	-0,07	26,68	14,85
5	Надра (01.01.15)	13,20	33,96	-3,30	-28,00	1,80	-1,20	19,00	-17,91	-15,70	86,2	30,77
5	Фінанси та кредит (01.07.15)	11,68	45,61	-6,18	-75,71	17,8	-1,49	9,19	-6,19	11,81	35,9	12,88
5	Дельта банк (01.01.15)	10,01	40,09	0,07	5,40	15,8	-0,50	8,60	5,82	-1,65	54,76	8,54
5	Ві Ей Бі банк (01.10.14)	10,70	57,11	-0,29	1,34	12,93	3,36	2,31	-2,11	11,37	67,41	20,51
-	Хрещатик	8,09	56,27	-1,40	-21,68	40,07	2,11	6,49	4,68	8,45	10,08	8,96
-	Піреус банк	59,38	125,27	0,26	1,98	64,62	5,69	6,55	6,91	-5,71	-12,63	36,27

Розраховано Д. М. Артеменком.

Дискримінантний аналіз фінансового стану та ймовірності банкрутства 20-ти банків був виконаний з використанням їх статистичної звітності, а для збанкрутілих банків обирались дані останньої звітності перед введенням тимчасової адміністрації.

Визначення факторів, які здійснили найбільш суттєвий вплив на результативний показник – ймовірність банкрутства банку, як одного з провідних

індикаторів оцінки результативності регуляторного впливу держави на його діяльність, було здійснено з використанням можливостей модуля “Discriminant analysis” інструментального засобу Statistica. Перелік 11 найбільш значущих факторів ймовірності банкрутства банку, які було виокремлено як вихідні індикатори моніторингу банківської діяльності, представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Інформаційно-методичне забезпечення оцінки рівня фінансового стану та ступеню ризику настання банкрутства банку

№ з/п	Індикатори моніторингу	Формула розрахунку
1	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	$\frac{\text{Регулятивний капітал}}{\text{Активи зважені за ризиком}} 100\%$
2	Поточна ліквідність	$\frac{\text{Активів первинної та вторинної ліквідності (з терміном погашення до 31 дня)}}{\text{Зобов'язань з кінцевим строком погашення до 31}} 100\%$
3	Рентабельність активів (ROA)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Загальні активи}} 100\%$
4	Рентабельність капіталу (ROE)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} 100\%$
5	Покриття ліквідністю	$\frac{\text{Кошти у касі та на кореспондентських рахунках}}{\text{Поточні зобов'язання}} 100\%$
6	Процентна маржа	$\frac{\text{Процентні доходи} - \text{Процентні витрати}}{\text{Робочі активи}} 100\%$
7	Рівень резервування кредитів	$\frac{\text{Сумарна вартість резервів}}{\text{Загальна сума кредитного портфелю}} 100\%$
8	Чистий спред	$\frac{\text{Процентні доходи}}{\text{Платні активи}} 100\% - \frac{\text{Процентні витрати}}{\text{Платні пасиви}} 100\%$
9	Темп зміни депозитного портфелю	$\frac{\text{Депозити}_{t+1} - \text{Депозити}_t}{\text{Депозити}_{t+1}} 100\%$
10	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	$\frac{\text{Депозитні ставки}_{t+1} - \text{Депозитні ставки}_t}{\text{Депозитні ставки}_{t+1}} 100\%$
11	Співвідношення капіталу до депозитів	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Депозити}} 100\%$

Систематизовано авторами.

Модуль “Discriminant analysis” використовується для інтерпретації наступних результатів дискримінантного аналізу [23].

1. Толерантності як міри лінійної залежності між однією незалежною змінною і всіма іншими. Значення вище 0,1 вказує на достатній рівень толерантності. Якщо величина толерантності виявиться менше 0,001, то такий результат сприймається як наявність значної лінійної залежності, а відповідна незалежна змінна не включається у дискримінантне рівняння.

2. F-різниця середніх значень даної змінної в заданих групах (чим більше значення, тим більша різниця середніх). Так з'ясовується, для яких змінних відмінність груп є значущою.

3. α -рівень значимості – ймовірність того, що даний результат (або більш значний результат) буде відбуватися при нульовій гіпотезі.

4. Лямбда Уїлкса – відношення внутрішньогрупової суми квадратів до загальної суми квадратів. Даний коефіцієнт характеризує частку дисперсії оцінок дискримінантної функції, що не обумовлена відмінностями між групами, зменшується з ростом різниць середніх значень. Чим більше її значення, тим бажаніша наявність цієї змінної у процедурі дискримінації.

5. Часткова лямбда показує відношення лямбда Уїлкса після додавання певної змінної до лямбда Уїлкса перед додаванням цієї змінної. Якщо змінна вносить хоча б якийсь внесок в розділення груп, після її додавання лямбда Уїлкса повинна зменшитися. Чим меншим виявляється значення часткової лямбда, тим цінніша дана ознака. Даний показник відображає одиничний внесок відповідної змінною в розподільну силу моделі: чим менше значення, тим більший вплив.

Узагальнення та осмислення отриманих результатів дискримінантного аналізу засвідчило, що на ймовірність банкрутства банку найбільший вплив серед всіх факторів здійснює «Миттєва ліквідність (H4)»: лямбда Уїлкса – 0,0046; часткова лямбда – 0,1974; F – критерій виключення – 5,0831; α -рівень значимості – 0,0520; толерантність – 0,1239 (табл. 4).

Другим за значущістю фактором виступає «Адекватність регулятивного капіталу (H2)»: лямбда Уїлкса – 0,0040; часткова лямбда – 0,2238; F – критерій виключення – 4,3342; α -рівень значимості – 0,0697; толерантність – 0,1436 (табл. 4).

Третім за значущістю фактором є «Рівень резервування кредитів»: лямбда Уїлкса – 0,0037; часткова лямбда – 0,2438; F – критерій виключення –

3,8755; α -рівень значимості – 0,0848; толерантність – 0,4425 (табл. 4).

Найменш впливовими на ймовірність банкрутства банку виявились фактори:

1) «Чистий спред»: лямбда Уїлкса – 0,0011; часткова лямбда – 0,7681; F – критерій виключення – 0,3773; α -рівень значимості – 0,8168; толерантність – 0,2101 (табл. 4);

2) «Рентабельність активів (ROA)»: лямбда Уїлкса – 0,0012; часткова лямбда – 0,7338; F – критерій виключення – 0,4534; α -рівень значимості – 0,7682; толерантність – 0,0184 (табл. 4);

3) «Рентабельність капіталу (ROE)»: лямбда Уїлкса – 0,0013; часткова лямбда – 0,7023; F – критерій виключення – 0,5294; α -рівень значимості – 0,7212; толерантність – 0,0205 (табл. 4).

Таблиця 4

Аналіз значущості вихідних індикаторів моніторингу, які здійснюють найбільш суттєвий вплив на ймовірність банкрутства банку

Фактори	Показники	Лямбда Уїлкса	Часткова лямбда	F-критерій виключення	α -рівень значимості F-критерія	Толерантність
X1	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	0,0040	0,2238	4,3341	0,0697	0,1436
X2	Поточна ліквідність	0,0016	0,5651	0,9617	0,5011	0,2472
X3	Рентабельність активів (ROA)	0,0012	0,7338	0,4534	0,7682	0,0184
X4	Рентабельність капіталу (ROE)	0,0012	0,7024	0,5293	0,7212	0,0205
X5	Покриття ліквідністю	0,0046	0,1973	5,0831	0,0520	0,1239
X6	Процентна маржа	0,0017	0,5054	1,2231	0,4061	0,1739
X7	Рівень резервування кредитів	0,0037	0,2438	3,8755	0,0848	0,4424
X8	Чистий спред	0,0011	0,7681	0,3773	0,8168	0,2101
X9	Зміни депозитного портфелю	0,0017	0,5102	1,1996	0,4137	0,2785
X10	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	0,0021	0,4257	1,6861	0,2880	0,4812
X11	Співвідношення капіталу до депозитів	0,0020	0,4374	1,6077	0,3045	0,0957

Розраховано Д. М. Артеменком.

Відповідно до характеристик кожного з банків, які відносяться до певних груп за рівнем фінансового стану та ступенем ризику настання банкрутства, визначено вагові коефіцієнти факторів, що відображають ймовірність банкрутства банку тобто,

загальному випадку вважається, що об'єкт дослідження належить тій сукупності банків, для якої отримано найбільший показник класифікації – показники ймовірності віднесення об'єктів дослідження до відповідної групи банків (табл. 5, 6).

Таблиця 5

Коефіцієнти дискримінантних функцій груп банків

Фактори	Індикатори моніторингу	Група 5, $\alpha=0,2$	Група 4, $\alpha=0,2$	Група 3, $\alpha=0,2$	Група 2, $\alpha=0,2$	Група 1, $\alpha=0,2$
		3	4	5	6	7
X1	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	2,9197	-1,6714	-1,3031	-2,1049	1,3230
X2	Поточна ліквідність	0,5948	-0,0890	0,0660	-0,2138	0,2563
X3	Рентабельність активів (ROA)	-1,8447	0,0872	-0,1246	-0,3310	-0,2749

Закінчення табл. 6

1	2	3	4	5	6	7
X4	Рентабельність капіталу (ROE)	0,1206	0,0006	0,0036	0,0294	0,0151
X5	Покриття ліквідністю	-0,4603	0,3397	0,1947	0,3281	-0,1639
X6	Процентна маржа	-0,7439	-0,0901	1,0809	1,5629	0,2251
X7	Рівень резервування кредитів	-0,1949	0,1969	0,0696	0,3529	-0,0352
X8	Чистий спред	0,0009	0,4772	-0,0277	0,0769	0,0147
X9	Темп зміни депозитного портфелю	-0,2023	0,2025	0,2568	0,5990	0,0862
X10	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	0,6303	0,2193	0,3231	0,0921	0,0441
X11	Співвідношення капіталу до депозитів	-1,3619	0,9551	0,5885	1,0356	-0,2207
	Константа	-35,1356	-17,5324	-21,9319	-35,4080	-17,7179

Розраховано Д. М. Артеменком.

Таблиця 6

Вірогідності віднесення об'єктів дослідження до відповідної групи банків

№ з/п	Банк	Базова група банків	Група 5	Група 4	Група 3	Група 2	Група 1
1	Надра (01.01.15)	5	1,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
2	Фінанси та Кредит(01.07.15)	5	1,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
3	Дельта Банк (01.01.15)	5	1,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
4	ВіЕйБі Банк (01.10.14)	5	1,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
5	Банк Кредит Дніпро	4	0,0000	0,9991	0,0008	0,0000	0,0000
6	Фідобанк	4	0,0000	0,9992	0,0007	0,0000	0,0000
7	Платинум Банк	4	0,0000	0,9999	0,0000	0,0000	0,0000
8	Таскомбанк	4	0,0000	0,9999	0,0000	0,0000	0,0000
9	Промінвестбанк	3	0,0000	0,0000	0,9999	0,0000	0,0000
10	ВТБ Банк	3	0,0000	0,0000	0,9999	0,0000	0,0000
11	ПУМБ	3	0,0000	0,2850	0,7149	0,0000	0,0000
12	Альфа-банк	2	0,0000	0,0000	0,0000	0,9999	0,0000
13	Ощадбанк	2	0,0000	0,0000	0,0000	1,0000	0,0000
14	ОТП Банк	2	0,0000	0,0000	0,0000	1,0000	0,0000
15	Райфайзен Банк Аваль	2	0,0000	0,0000	0,0000	0,9999	0,0000
16	Креді Агріколь Банк	1	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,9999
17	Кредобанк	1	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,9999
18	Мегабанк	1	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,9999
19	Укрсиббанк	1	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,9999

Систематизовано авторами.

Виходячи з даних отриманих в результаті дискримінантного аналізу індикаторів моніторингу, фінансових показників діяльності банків можна з дуже

великою точністю, наближеною до 100%, стверджувати, що об'єкти дослідження були правильно віднесені до відповідних груп банків (табл. 7-9).

Таблиця 7

Дискримінантні моделі інтегрального оцінювання банківської діяльності

Стійкі банки G1=1,3230X1+0,2563X2-0,2749X3+0,0151X4-0,1639X5+0,2251X6-0,0352X7+ 0,0147X8+0,0862X9+0,0441X10-0,2207X11-17,7179;
Стабільні банки G2=-2,1049X1-0,2138X2-0,3310X3+0,0294X4+0,3281X5+1,5629X6+0,352X7+ 0,0769X8+ 0,5990X9+0,0921X10+ 1,0356X11-35,4080;
Проблемні банки G3=-1,3031X1+0,066X2-0,1246X3+0,0036X4+0,1947X5+1,0809X6+0,0696X7-0,0277X8+0,2568X9+0,3231X10+ 0,5885X11-21,9319;
Кризові банки G4=-1,6714X1-0,0890X2+0,0872X3+0,0006X4+0,3397X5-0,0901X6+0,1969X7+ 0,4772X8+0,2025X9+0,2193X10+ 0,9551X11-17,5324;
Банки-банкрути G5=2,9197X1+0,5948X2-1,8447X3+0,1206X4-0,4603X5-0,7439X6-0,1949X7+ 0,0009X8-0,2023X9+0,6303X10-1,3619X11-35,1356.

Розроблено Д. М. Артеменком, де: Gi – показники ймовірності віднесення об'єктів дослідження до відповідної групи і класу банків за рівнем фінансового стану і ступенем ризику банкрутства.

Таблиця 8

Показники-індикатори моніторингу банківської діяльності

X1 – Адекватність регулятивного капіталу (H2)
X2 – Поточна ліквідність
X3 – Рентабельність активів (ROA)
X4 – Рентабельність капіталу (ROE)
X5 – Покриття ліквідністю
X6 – Процентна маржа
X7 – Рівень резервування кредитів
X8 – Чистий спред
X9 – Темп зміни депозитного портфелю
X10 – Темп зміни відсоткових ставок за депозитами
X11 – Співвідношення капіталу до депозитів

Джерело: систематизовано авторами.

Таблиця 9

Еталонна матриця провідних індикаторів формування комплексного регуляторного впливу на банківську діяльність

Група та вид банку за фінансовим станом	Клас банку за рівнем фінансового стану	Діапазони значень інтегрального показника фінансового стану ¹	Рівень фінансового стану	Заходи регуляторного впливу	Група банку за ризиком банкрутства ²	Клас банку	Діапазони значень рівня ймовірності банкрутства ³	Ступінь ризику настання банкрутства
1 Сійкі	Високий	0,94-1,00	Задовільний	Моніторинг індикаторів і тестування економічних нормативів	1 Мінімальний	Стресостійкий	0,00-0,06	Допустимий
2 Стабільні	Достатній	0,88-0,93		Моніторинг і перегляд економічних нормативів	2 Помірний	Надійний	0,07-0,12	
3 Проблемні	Критичний	0,70-0,87		Переоцінка активів банку (кредитів та портфелю цінних паперів)	3 Значний	Аномальний	0,13-0,20	
4 Кризові	Недостатній	0,02-0,69	Незадовільний	Введення куратора банку для контролю активних операцій	4 Суттєвий	Ненадійний	0,21-0,98	Недопустимий
5 Банкрути	Дефолтний	0,00-0,01		Введення тимчасової адміністрації	5 Максимальний	Низький	0,99-1,00	

¹ Інтегральний показник фінансового стану банку визначено як обернену величину до рівня ймовірності його банкрутства.

² Група банку за ризиком банкрутства визначена на підставі діапазону значень коефіцієнта дефолта для банків-боржників згідно Постанови Національного банку України від 30.06.2016 р. №351 (з доповненнями і уточненнями).

³ Рівень ймовірності віднесення до групи банків-банкрутів розрахований на основі дискримінантних моделей оцінювання їх діяльності.

Систематизовано авторами.

Якісна характеристика рівня фінансового стану та ступеня ризику настання банкрутства банку на основі визначення не лише приналежності до певної множини значень прогнозного індикатора настання кризи, але і зазначення рівня ймовірності банкрутства при проведенні розглянутої класифікації дозволяє застосування можливостей апарату нечіткої логіки.

Крім того, при прогнозуванні вартості банку з використанням методів прогнозування динаміки окремих статей балансу на основі моделі автокореляції інтегрованого ковзного середнього (ARIMA – Autoregression integrated moving average) та архітектури нейронних мереж не враховується відповідність отриманих результатів нормативним показникам національного регулятора.

І. О. Губарева, Д. Д. Гонтар оцінку однорідності аналізованих показників-індикаторів фінансового стану банків – пропонували здійснювати шляхом визначення впливу відповідних компонент на вартість банку: рентабельності, ліквідності, власного капіталу, структури активів, ділової активності, майнового стану, управління персоналом, конкурентоспроможності, зовнішнього середовища [24].

Наступним етапом інтегрального оцінювання ключових компонент формування вартості банку з використанням архітектури нейронних мереж вони визначали аналіз впливу системи показників оцінки ключових компонент на ціну купівлі-продажу банків України іноземними інвесторами. Ними завдяки здійсненню багатовимірного факторного аналізу наведених семи компонент формування вартості банку

були виявленні двадцять шість найбільш значущих факторів-показників з п'ятидесяти восьми [24, с. 64].

Але, виходячи з концептуальних положень статичності здійснення вибору факторів-показників, які формують вартість банку, виявилось неможливим врахування змін у переліку показників-факторів, яке забезпечує використання методів дискримінантного аналізу фінансового стану банку.

Висновки, рекомендації і пропозиції. На початку останнього десятиріччя минулого сторіччя в банківському секторі України діяло біля 180 кредитних установ. Але починаючи з 2014 року протягом наступних 5-7 років цей сектор національної економіки залишило понад 100 банків, зокрема і такі системоутворюючі як ПАТ КБ «Надра», АТ «Банк «Фінанси та кредит», АТ «Дельта банк», АТ «Брок-бізнесбанк», АТ «ВТБ Банк» тощо.

Головною причиною такого становища в банківському секторі України доречно вважати недостатній рівень науково-методичного забезпечення регуляторного впливу держави на банківську діяльність. Використання тільки економічних нормативів Національного банку України в державному регулюванні банківської діяльності не забезпечило їх фінансову стійкість та недопущення банкрутства.

Найважчим стала необхідність не тільки аналізу результатів оцінки рівня фінансового стану і ступеню ризику настання банкрутства банків, а й прогнозування на наступні 2-3 роки динаміки цільового критерію регулятивного впливу держави на банківську діяльність – динаміки ринкової вартості банків. Крім того, монополізм НБУ в моніторингу фінансової стійкості банків доцільно доповнити функціями Мінфіну України, як одного з центральних органів виконавчої влади в моніторингу та оцінюванні результативності державного регуляторного впливу на банківську діяльність.

Дослідження динаміки фінансової стійкості 20 банків України на основі даних за 2015-2016 років з використанням методів дискримінантного аналізу дозволило їх систематизувати на *стресостійкі, стабільні, проблемні, кризові і банки-банкрути*. Дискримінантні моделі цих банків дозволили обґрунтувати еталонну матрицю провідних індикаторів формування цільового критерію регуляторного впливу держави на банківську діяльність – рівень фінансового стану банків і ступеню ризику настання їх банкрутства з визначенням діапазону меж фінансової стабільності – на динаміку ринкової вартості банків (див. табл. 9).

Еталонна матриця провідних індикаторів формування комплексності впливу стала підґрунтям конкретизації типізації заходів щодо визначення напрямів регуляторного впливу держави на діяльність систематизованих 5 груп банків. Так, в дефолтні банки з максимальним ризиком настання банкрутства були введені тимчасові адміністрації: Ві Ей Бі банк – з 1 жовтня 2014 року; Надра і Дельта Банк –

з 1 січня 2015 року; Фінанси і Кредит – з 1 липня 2015 року. В банки четвертої групи еталонної матриці необхідно було введення куратора для контролю активних операцій.

Першочергової уваги НБУ та Мінфіну України потребували банки в кризовому фінансовому стані з суттєвим ризиком настання банкрутства – 4 група: Банк кредит Дніпро, Фідобанк, Платіnum банк, Тас-Ком Банк. В цих банках доцільним ставало введення куратора для контролю активних операцій (див. табл. 2). В перелік проблемних банків згідно еталонної матриці за результатами дискримінантного аналізу були включені аномальні банки третьої групи з критичним рівнем фінансового стану і значним хоч і допустимим ступенем ризику настання банкрутства: Промінвест Банк, ВІБ Банк і Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ) (див. табл. 2). Заходами регуляторного впливу в цих банках повинна була стати переоцінка активів банку – кредитів і портфелю цінних паперів.

В реальній життєдіяльності двадцять банків які були розглянуті в аналітичному дослідженні, відбулись наступні події. По Фідобанку з 20 травня 2016 року була введена тимчасова адміністрація, а з 20 липня 2016 року – початок процедури ліквідації.

В Платіnum Банку в період з 11 січня по 23 лютого 2017 року діяла тимчасова адміністрація, а з 24 лютого 2017 року по 23 люте 2020 року була здійснена його ліквідація.

В Промінвестбанку з 25 лютого 2022 року були започатковані процедури ліквідації, а у ВТБ Банку з 28 листопада 2018 року була введена тимчасова адміністрація, а з 19 грудня 2018 року – початок процедур його ліквідації.

З першої групи еталонної матриці формування провідних індикаторів рівня фінансового стану і ступеню ризику настання банкрутства 20-ти банків які були досліджені лише Мегабанк був визначений неплатоспроможним у 2022 році після військової агресії Росії. Він знаходився в м. Харків і велика частина кредитів і їх забезпечення втратили свою ринкову вартість.

Мегабанк був універсальним комерційним банком, який надавав повний спектр фінансових послуг корпоративним клієнтам та фізичним особам. Він мав унікальний банківський продукт – Єдиний розрахунковий Центр (ЄРЦ) по сплаті житлово-комунальних послуг.

Розроблена еталонна матриця провідних індикаторів формування компонентного регуляторного впливу держави на банківську діяльність як вихідна складова методичного забезпечення комплексної оцінки ринкової вартості банків дозволяє уникати помилок при обранні методичного підходу і методів розрахунку ринкової вартості конкретного банку та виявляти потенційні банки-банкрути для детальної переоцінки їх кредитних портфелів та портфелів цінних паперів.

Використання діапазону значень рівня ймовірності банкрутства, який є оберненою величиною до інтегрального показника фінансового стану банку, більш диференційовано визначає класи банків за рівнем фінансового стану і групи банків за ризиком банкрутства. При цьому ознаки визначення рівня фінансового стану банку адекватні агрегатним критеріям визначення їх фінансової стійкості: високий – *абсолютна стійкість*; достатній – *нормальна стійкість*; критичний – *аномальна стійкість*; недостатній – *кризова стійкість*.

Систематизацію з визначенням меж використання методичних підходів (порівняльного, дохідного, майнового, акціонного) і методів (ринку капіталу, дисконтування грошових коштів, накопичення

чистих активів, моделі Блек – Шоулза) оцінювання динаміки ринкової вартості банків більш детально представлено в публікаціях авторів [21–22].

Практичне впровадження обґрунтованого науково-методичного підходу до формування комплексного регуляторного впливу держави на банківську діяльність не тільки НБУ, а й Мінфіну України унеможливають здійснення штучного банкрутства з виведенням ліквідних активів. Новий підхід до моніторингу та оцінювання динаміки ринкової вартості банку як цільового критерія регуляторного державного впливу на банківську діяльність забезпечить її стабільність і своєчасне виконання зобов'язань перед вкладниками, акціонерами і засновниками.

Література

1. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
2. Про національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
3. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.
4. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>.
6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
7. Горошко А., Нарчинська Т., Озимок І., Тарнай В. Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання. – 2-ге вид. – Київ: Українська асоціація оцінювання, 2016. 53 с. URL: <https://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/glossary%20of%20me%20terms%20in%20ukrainian%20.pdf>.
8. Артеменко Д. М. Методичне забезпечення комплексної оцінки вартості комерційного банку в кризових умовах. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1(43). С. 101-109. URL: [http://www.evd-journal.org/download/2016/1\(43\)/pdf/12-Artemenko.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2016/1(43)/pdf/12-Artemenko.pdf).
9. Періодичне видання Економічна правда. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/11/24/508324>.
10. Столяров В. Ф., Терещенко О. О. Методика оцінювання фінансового стану бенефіціара. *Наукові праці МАУП*. 2003. № 9. С. 115-117.
11. Терещенко О. О. Дискримінантний аналіз в оцінці кредитоспроможності підприємства. *Вісник НБУ*. 2003. № 6. С. 28-31.
12. Терещенко О. О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. *Економіка України*. 2003. № 8. С. 38-45.
13. Чмутова І. М., Афанасенко М. В. Методичні підходи до формування рейтингу банків України. *Академічний огляд*. 2011. № 2 (35). С. 73-78.
14. Фалюта А. В. Державні методики оцінювання фінансового стану банків. *Ефективна економіка*. 2012. № 4. С. 2-10.
15. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою «CAMELS»: Постанова Правління НБУ від 08.05.2002 р. № 171 (втратив чинність 31.08.2007 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PB02004>.
16. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104 (втратив чинність 15.06.2018 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PB04001>.
17. Копійка Т. В. Методики оцінювання фінансової стійкості банків у розвинутих країнах світу. URL: <https://dSPACE.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/424db5a1-6c7e-4010-989f-4ea533267205/content>.
18. Волкова В. В., Верницький Б. В. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банку. *Фінанси, облік, банки*. 2018. № 1 (23). С. 48-56. URL: <https://jfub.donnu.edu.ua/article/view/6267>. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2296.2018.1.5>.
19. Антоненко Т. О., Хорошун В. В. Методологія рейтингової системи оцінки діяльності банків. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 248. С. 7-10. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91190/01-Antonenko.pdf?sequence=1>.
20. Духненко В. Б., Шапран В. С. Рейтингова методологія та процедура оцінювання банків. *Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг»*. 2016. 17 с. URL: http://www.expert-rating.com/data/upload/methods/20160219/BANKS_2016_02_19.pdf.
21. Корнилюк Роман. Рейтинг стійкості банків: методика. 2022. 9 с. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/method/>.
22. Прохорова В. В., Крупчатніков О. С. Прогнозування банкрутства як складова антикризового фінансового управління. *Економічний простір*. 2009. № 23/2. С. 103-109.
23. Дискримінантний аналіз. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
24. Губарева І. О., Гончарь Д. Д. Оцінка вартості банку при виборі його конкурентної та корпоративної стратегії: монографія. Харків: Вид-во «ІНЖЕК», 2016. 204 с.
25. Осадча Н. В., Артеменко Д. М. Оцінка цільового критерію та провідних індикаторів регуляторного впливу у банківському секторі. *Управління економікою: теорія та практика. Чумаченківські читання*: зб. наук. пр. Київ: ІЕП НАНУ,

2020. С. 68-81. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/180428/04-Osadcha.pdf?sequence=1>. DOI: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2020.68-81>.

26. Dmytro Artemenko. Monitoring and Evaluation of the Components of State Regulatory Influence on the Activity of Banks in Ukraine. URL: <https://ideas.repec.org/a/bal/gbadej/2661-51692021231.html>.

References

1. Pro zasady derzhavnoi rehuliatornoj polityky u sferi hospodarskoj diialnosti: Zakon Ukrainy vid 11 veresnia 2003 roku № 1160-IV [On the principles of state regulatory policy in the field of economic activity: the Law of Ukraine dated September 11 No. 1160-IV of 2003]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15> [in Ukrainian].
2. Pro natsionalnyi bank Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 20 travnia 1999 roku № 679-XIV [About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine dated May 20, 1999 No. 679-XIV]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> [in Ukrainian].
3. Pro finansovi posluhy ta finansovi kompanii: Zakon Ukrainy vid 14 hrudnia 2021 roku № 1953-IX [On financial services and financial companies: Law of Ukraine dated December 14, 2021 No. 1953-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini: Postanova Natsionalnoho banku Ukrainy vid 28.08.2001 r. № 368 [On the approval of the Instruction on the procedure for regulating the activities of banks in Ukraine: Resolution of the National Bank of Ukraine dated August 28, 2001 No. 368]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> [in Ukrainian].
5. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 26.01.1993 r. № 2939-XII [On the main principles of state financial control in Ukraine: Law of Ukraine dated January 26, 1993 No. 2939-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> [in Ukrainian].
6. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 r. № 2121-III [On banks and banking activities: Law of Ukraine dated 07.12.2000 No. 2121-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian].
7. Horoshko, A., Narchynska, T., Ozymok, I., Tarnai, V. (2016). Hlosarii terminiv z monitorynhu ta otsiniuvannia [Glossary of monitoring and evaluation terms]. 2nd ed. Kyiv, Ukrainian Evaluation Association, 53 p. Retrieved from <https://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/glossary%20of%20me%20terms%20in%20ukrainian%20.pdf> [in Ukrainian].
8. Artemenko, D. M. (2016). Metodychne zabezpechennia kompleksnoi otsinky vartosti komertsiihnoho banku v kryzovykh umovakh [Supportive comprehensive valuation of commercial banks in the crisis]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, № 1(43), pp. 101-109. Retrieved from [http://www.evd-journal.org/download/2016/1\(43\)/pdf/12-Artemenko.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2016/1(43)/pdf/12-Artemenko.pdf) [in Ukrainian].
9. Periodychnye vydannia Ekonomichna pravda [Economic truth periodical]. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/11/24/508324> [in Ukrainian].
10. Stoliarov, V. F., Tereshchenko, O. O. (2003). Metodyka otsiniuvannia finansovoho stanu benefitsiara [Methodology for assessing the financial status of the beneficiary]. *Naukovi pratsi MAUP – Scientific works of MAUP*, 9, pp. 115-117 [in Ukrainian].
11. Tereshchenko, O. O. (2003). Dyskryminantnyi analiz v otsintsi kredytopromozhnosti pidpriemstva [Discriminant analysis in assessing the creditworthiness of an enterprise]. *Visnyk NBU – Bulletin of the NBU*, 6, pp. 28-31 [in Ukrainian].
12. Tereshchenko, O. O. (2003). Dyskryminantna model intehralnoi otsinky finansovoho stanu pidpriemstva [Discriminant model of integral assessment of the financial state of the enterprise]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 8, pp. 38-45 [in Ukrainian].
13. Chmutova, I. M., Afanasenko, M. V. (2011). Metodychni pidkhody do formuvannia reitynhu bankiv Ukrainy [Methodical approaches to forming the rating of banks of Ukraine]. *Akademichnyi ohliad – Academic review*, 2 (35), pp. 73-78 [in Ukrainian].
14. Faliuta, A. V. (2012). Derzhavni metodyky otsiniuvannia finansovoho stanu bankiv [State methods of assessing the financial condition of banks]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 4, pp. 2-10 [in Ukrainian].
15. Polozhennia pro poriadok vyznachennia reitynhovoykh otsinok za reitynhovouiu systemoiu «CAMELS»: Postanova Pravlinnia NBU vid 08.05.2002 r. № 171 (vtratyv chynnist 31.08.2007 r.) [Regulations on the procedure for determining rating assessments according to the CAMELS rating system: Resolution of the Board of the NBU dated 05/08/2002 No. 171 (expired on 08/31/2007)]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/PB02004> [in Ukrainian].
16. Metodychni vkazivky z inspektuvannia bankiv «Systema otsinky ryzykiv»: Postanova Pravlinnia NBU vid 15.03.2004 r. № 104 (vtratyv chynnist 15.06.2018 r.) [Methodological instructions for the inspection of banks "Risk assessment system": Resolution of the Board of the NBU dated 03.15.2004 No. 104 (expired on 06.15.2018)]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/PB04001> [in Ukrainian].
17. Kopyika, T. V. Metodyky otsiniuvannia finansovoi stiiikosti bankiv u rozvynutykh krainakh svitu [Methods of assessing the financial stability of banks in developed countries of the world]. Retrieved from <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/424db5a1-6c7e-4010-989f-4ea533267205/content> [in Ukrainian].
18. Volkova, V. V., Vernytskyi, B. V. (2018). Metodychni pidkhody do otsinky finansovoi stiiikosti banku [Methodical approaches to assessing the financial stability of a bank]. *Finansy, oblik, banky – Finance, accounting, banks*, 1 (23), pp. 48-56. Retrieved from <https://jfub.donnu.edu.ua/article/view/6267>. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2296.2018.1.5> [in Ukrainian].
19. Antonenko, T. O., Khoroshun, V. V. (2012). Metodolohiia reitynhovoii systemy otsinky diialnosti bankiv [Methodology of the rating system for evaluating the performance of banks]. *Kultura narodov Prychernomor'ia – Culture of the peoples of the Black Sea region*, 248, pp. 7-10 [in Ukrainian].
20. Dukhnenko, V. B., Shapran, V. S. (2016). Reitynhova metodolohiia ta protsedura otsiniuvannia bankiv [Rating methodology and procedure for evaluating banks]. *Rating agency "Expert-Rating"*. 17 p. Retrieved from http://www.expert-rating.com/data/upload/methods/20160219/BANKS_2016_02_19.pdf [in Ukrainian].
21. Kornyluk, Roman. (2022). Reitynh stiiikosti bankiv: metodyka [Bank stability rating: methodology]. 9 p. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/method/> [in Ukrainian].
22. Prokhorova, V. V., Krupchatnikov, O. S. (2009). Prohnozuvannia bankrutstva yak skladova antykryzovoho finansovoho upravlinnia [Forecasting bankruptcy as a component of anti-crisis financial management]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, 23/2, pp. 103-109 [in Ukrainian].
23. Dyskryminantnyi analiz [Discriminant analysis]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].

24. Hubarieva, I. O., Hontar, D. D. (2016). Otsinka vartosti banku pry vybori yoho konkurentnoi ta korporatyvnoi stratehii [Bank's value assessment when choosing its competitive and corporate strategy]. Kharkiv, INZHEK Publishing House. 204 p. [in Ukrainian].

25. Osadcha, N. V., Artemenko, D. M. (2020). Otsinka tsilovoho kryteriiu ta providnykh indyikatoriv rehuliatornoho vplyvu u bankivskomu sektori [Assessment of the Target Criterion and Lead-ing Indicators of Regulatory Influence in the Banking Sector]. *Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka. Chumachenkivski chytannia – Management of Economy: Theory and Practice. Chumachenko's Annals*, pp. 68-81. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/180428/04-Osadcha.pdf?sequence=1>. DOI: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2020.68-81> [in Ukrainian].

26. Dmytro Artemenko. Monitoring and Evaluation of the Components of State Regulatory Influence on the Activity of Banks in Ukraine. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/bal/gbadej/2661-51692021231.html>.

Артеменко Д. М., Шинкарюк О. В., Столяров В. Ф. Моніторинг та оцінювання складових регуляторного впливу держави на банківську діяльність

В статті з використанням Глосарію термінів з моніторингу та оцінювання Української асоціації оцінювачів розкрито становлення системи рейтингової оцінки вітчизняних банків. Узагальнено визначення ознак класифікації банків по групам і класам в структурі діапазону інтегральних показників, рівня їх фінансового стану і ступеню ризику настання банкрутства.

Наведено інформаційно методичне забезпечення оцінювання показників фінансової стійкості банків як індикаторів моніторингу.

Розроблено алгоритм і результати дискримінантного аналізу діяльності 20 українських банків з побудовою динамічних моделей для різних груп і класів банків. Здійснено їх групування за ознаками задовільного і незадовільного фінансового стану та допустимого і недопустимого ступеня ризику настання банкрутства.

Розроблена еталонна матриця обґрунтування провідних індикаторів формування комплексного регуляторного впливу держави на діяльність банків з визначенням типізованих напрямів здійснення регуляторного впливу.

Цільовим критерієм регуляторного впливу держави на банківську діяльність визначена ринкова вартість банків, а його комплексність забезпечується врахуванням крім економічних нормативів НБУ, провідних індикаторів рівня фінансового стану і ступеня настання банкрутства та конкретних напрямів здійснення результативного впливу.

Ключові слова: моніторинг, оцінювання, регуляторний вплив, банківська діяльність, задовільний і незадовільний фінансовий стан, ризик настання банкрутства.

Artemenko D., Shynkaryuk O., Stolyarov V. Monitoring and Evaluation of the Components for Regulatory Influence on Banking Activity

In the article, using the Glossary of monitoring and evaluation terms of the Ukrainian Association of Evaluators, the development of the rating evaluation system of domestic banks is disclosed. The definition of the features of the classification of banks by groups and classes in the structure of the range of integral indicators, the level of their financial condition and the degree of risk of bankruptcy is summarized.

The information and methodical support for evaluating indicators of financial stability of banks as monitoring indicators is given.

An algorithm and results of a discriminant analysis of the activity of 20 Ukrainian banks were developed with the construction of dynamic models for different groups and classes of banks. Their grouping was carried out according to the signs of satisfactory and unsatisfactory financial condition and acceptable and unacceptable degree of risk of bankruptcy.

A reference matrix for the substantiation of the leading indicators of the formation of complex regulatory influence of the state on the activity of banks has been developed, with the definition of typical areas of regulatory influence.

The target criterion of the regulatory influence of the state on banking activity is the market value of banks, and its complexity is ensured by taking into account, in addition to the economic standards of the National Bank of Ukraine, leading indicators of the level of financial condition and the degree of bankruptcy and specific areas of effective influence.

Keywords: monitoring, evaluation, regulatory influence, banking activity, satisfactory and unsatisfactory financial condition, risk of bankruptcy.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 17.08.2023